

Journal of Regional Planning and Winter 2024. Vol 13. Issue 52

ISSN (Print): 2251-6735 - ISSN (Online): 2423-7051
<https://jzpm.marvdasht.iau.ir/>

Research Paper

Design and Simulation a Model for Public Policy Evaluation (As Evidence: Good Governance Role in Development Plans)

Jamal Boustanzar* : Ph.D. in Public Management, Faculty of Management and Accounting, Iran Azad University, South Tehran branch, Tehran, Iran

Hossein Rahmanseresht: Professor in Department of Management, Allameh Tabatabaiee University, Tehran, Iran

Fattah Sharifzadeh: Professor in Department of Management, Allameh Tabatabaiee University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Received:2021/06/27

Accepted:2022/01/10

PP:229-226

Use your device to scan and
read the article online

Keywords:

Evaluation, Feedback,
System dynamics,
Regulatory quality, Rule of
law.

Abstract

Policies are the drivers for development. Timely and correct feedback from their evaluation can play a significant role to improve implementation and creating better results. Repetition the past approaches to implementation and evaluation development plans caused not change trends. Trends oscillation show the results is not in goal bound. So, keep this trends not successful for policy makers. This situation show there is not appropriate feedback structure between development plans implementation and evaluation, therefore evaluation process cannot produce requisite feedback for policymakers. Policymakers design corrective actions without pay attention to feedback. The current evaluation system contains some feedback, but these feedback are not accurate and in time. So, Implementation and evaluation of development plans with feedback structures are wider attention. This paper uses the system dynamics approach to design and simulation a model for development plans evaluation based on feedback loops. This study is a developmental research that used mixed research method to collect and analyze data. There are used to qualitative approach to identify variables and used to quantitative data to analyze variables behavior. Positive feedback loops are combined to design evaluation dynamic model by causal diagrams. Based on the model for effective evaluation should be evaluate results, capabilities and their cause and effect relationships. There are used actual data to run simulation for ensure the model effectiveness. The findings show that regulatory quality and rule of law are two key factors which can improve results. Therefore, policy makers should be concentrate to improve these variables and accentuate the causal relationship with other variables to boost plans performance. For this purpose, these variables should be considered as critical success factors in the formulating development plans.

Citation: Boustanzar, J., Rahmanseresht, H., Sharifzadeh, F. (2024). **Design and Simulation a model for public policy evaluation (As evidence: Good governance role in development plans)**, Journal of Regional Planning, Vol.13, No.52, PP:229-226.

DOI: 10.30495/JZPM.2022.28226.3920

DOR:

* **Corresponding author:** Jamal Boustanzar, **Email:** Boustanzar@mail.com, **Tel:** +989126365792

Extended Abstract

Introduction

Public policy implementation is the most challenge stage in policy making process. Therefore, variety models have been developed for public policies implementation. Policy evaluation should be able to provide appropriate feedback to implementation for improvement and learning. Repetition the past approaches to evaluation development plans cannot change trends. Therefore, it is necessary to use a new approach to evaluate the effectiveness of public policies. This study used to the system dynamics approach for modeling and simulation development plans evaluation. Simulation helps to identify key variables for formulate corrective actions. The purpose of this model is to increase the evaluation capability to understand the causes for achieving the results. This model helps policy makers to formulate effective development policies.

Methodology

According to the systemic view, feedback loops establish simultaneously with development. Feedback loops increase our ability to understand the structure and dynamics of the development system. System dynamics approach describes systems with feedback loops. So, this approach was used to simulate implementation and evaluation of development plans. This study is a causal study because considered cause and effect relationships and is a developmental study in terms of the purpose. This study used mixed research method to collect and analyze data. Qualitative approaches used to identify variables and quantitative data use to analyze variables behavior. Quantitative data obtained from the Iran Statistic Center and Central bank of Iran. Purposeful selection of participants is very important for understanding the research question in qualitative research. In this type of research, the proposed method to determine the number of samples is the saturation approach. So, data collection continues until the new data does not provide new perspectives about research question. The statistical population was managers and experts from responsible organizations for formulation, implementation and evaluation development plans and professors who were selected using judgmental sampling method. The method of data collection is done by the interviews and analyzed using qualitative content analysis.

Results and Discussion

For understand the system's behavior, the stock variables time series considering during the fourth and fifth development plans. These variables show oscillation behavior. Oscillation behavior means the current evaluation system cannot provide feedback for improve variables behavior. Positive feedback loops must be created for variables behavior to transform into a pattern of growth. Then positive feedback loops combination and design causal model for evaluation development plans. According to the proposed model, feedback link results to capabilities for effective implementation. This model emphasizes corrective actions should be developed well-set to gap, because the evaluation system can help to reduce the gap. The model simulation need to mathematical relationships. There was not equation between the variables. So, it was used regression to establish equations. Four scenarios were simulated based on the variables affecting gap reduction.

1. Continuation the current situation scenario: In this scenario, the variables simulated based on the calculated coefficients. The system behavior shows that if the current situation is maintained, the growth of variables will continue in the next years with a very low slope. According to the simulation results, the growth of variables will start with a delay, so the results follow the growth pattern after 1402.
2. Scenario1: In this scenario, regulatory quality and rule of law coefficient increased tenfold. Furthermore, the human resource empowerment coefficient increased 10% of Gap. Also, the coefficient between government effectiveness and ease of doing, which was negative based on calculations, turn to +1 for eliminate the effect of negative relationship. The results show all variables follow the growth pattern over the time with more slope than continuation the current situation scenario.
3. Scenario 2: The regulatory quality and rule of law coefficient increased twenty times. The results show stock variables follow the growth pattern. In fact, if the other relationships of the system do not change and only increase the coefficients of these two variables, they will cause to grow the system.
4. Scenario 3: According to the results of Scenario 2, in scenario 3, the regulatory quality and rule of law coefficient increased thirty times and other conditions were the same as Scenario2. The simulation

result show that increasing these two variables has a significant effect on the growth rate of system variables and confirmed the findings of Scenario 2. The result show to concentrated innovations and efforts to improve two variables of regulatory quality and rule of law has a significant effect on the system and can guarantee system growth.

Conclusion

Findings show cause and effect relationship between outputs and inputs is necessary factor for design corrective actions to change system behavior. For this purpose, feedback should be used to improvement. In addition, feedback loops help to identify existing capabilities and how to change them to achieve goals. For effective evaluation the development plans should evaluate "results", "capabilities" and "their cause and effect relationship". This model shows the causal loops including regulatory quality, rule of law, ease of doing and Government effectiveness to cause the outputs and outcomes. Therefore, the causal relationship between these variables and other variables should be emphasized. For this purpose, these variables should be considered as critical success factors in the formulating development plans. So, policy makers should be formulate an improvement program for these variables. The proposed model helps policy makers to identify the causes of the results and to review the policy processes based on these causes.

فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای

دوره ۱۳، شماره ۵۲، زمستان ۱۴۰۲
شاپا چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپا الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳
<https://jzpm.marvdasht.iau.ir/>

مقاله پژوهشی

طراحی و شبیه‌سازی مدلی برای ارزیابی خطمشی‌های عمومی (مورد مطالعه: نقش حکمرانی خوب در برنامه‌های توسعه)

جمال بوستان‌زر*: دکترای مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران جنوب، تهران، ایران.
حسین رحمان سرشت: استاد، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
فتاح شریف زاده: استاد دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>خطمشی‌های عمومی پیشران توسعه هستند و بازخوردهای به موقع و صحیح حاصل از ارزیابی آنها می‌تواند نقش قابل ملاحظه‌ای در بهبود اجرا و ایجاد نتایج بهتر داشته باشد. تکرار رویکردهای گذشته در اجرا و ارزیابی برنامه‌های توسعه سبب شده است تا روند نتایج آن نیز تغییر نکند، با توجه به اینکه دامنه نوسان این روندها در محدوده اهداف برنامه قرار ندارد، حفظ آن دستاورد مطلوبی برای خطمشی‌گذاران و مجریان برنامه محسوب نمی‌شود. این وضعیت بیانگر آن است که بین اجرای برنامه‌های توسعه و ارزیابی آن ساختار بازخوردی مناسبی وجود ندارد و فرایند ارزیابی برنامه‌ها نتوانسته‌اند بازخوردهای مورد نیاز را برای خطمشی‌گذاران فراهم کند تا اقدام‌های اصلاحی مبتنی بر آنها طرح‌ریزی شوند. با وجود اینکه ارزیابی برنامه‌های توسعه، بازخوردهایی را منتقل می‌کند ولی این بازخوردها دقیق و به‌هنگام نیستند؛ از این‌رو ساختارهای بازخوردی اجرا و ارزیابی برنامه‌های توسعه، توجه بسیاری از صاحب‌نظران را به خود جلب کرده است. در پژوهش حاضر تلاش شده با استفاده از رویکرد پویایی‌های سیستم، مدل پویای ارزیابی برنامه‌های توسعه طراحی شود. این پژوهش یک پژوهش توسعه‌ای است که در آن از روش پژوهش آمیخته برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در این پژوهش از رویکرد کیفی برای شناسایی متغیرها و از رویکردهای کمی برای تحلیل رفتار آنها استفاده شده است. پس از شناسایی متغیرهای مدل و روابط آن‌ها، نمودار علی-حلقوی مدل که مبتنی بر حلقه‌های بازخوردی مثبت بود طراحی شد؛ براساس مدل پیشنهادی در ارزیابی برنامه‌های توسعه باید نتایج، قابلیت‌ها و رابطه علت و معلولی آنها ارزیابی شود. برای اطمینان از اثربخشی مدل طراحی شده، مدل با استفاده از داده‌های واقعی شبیه‌سازی شد. نتایج شبیه‌سازی نشان داد متغیرهای حکمرانی خوب به‌ویژه متغیرهای کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون عوامل کلیدی بهبود نتایج برنامه‌های توسعه هستند و تمرکز بر بهبود آنها، عملکرد برنامه‌های توسعه را به سطح بالاتری ارتقاء می‌دهد.</p>	<p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۰۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۰ شماره صفحات: ۲۰۹-۲۲۶</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> <p>واژه‌های کلیدی: ارزیابی، بازخورد، پویایی‌های سیستم، کیفیت مقررات‌گذاری، حاکمیت قانون</p>

استناد: بوستان‌زر، جمال؛ رحمان سرشت، حسین؛ شریف‌زاده، فتاح (۱۴۰۲). طراحی و شبیه‌سازی مدلی برای ارزیابی خطمشی‌های عمومی (مورد مطالعه: نقش حکمرانی خوب در برنامه‌های توسعه)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۱۳، شماره ۵۲، مروودشت: صص ۲۰۹-۲۲۶.

DOI: 10.30495/JZPM.2022.28226.3920
DOR:

* نویسنده مسئول: جمال بوستان‌زر، پست الکترونیکی: Boustanzar@mail.com، تلفن: ۰۹۱۲۶۳۶۵۷۹۲

مقدمه

خطمشی‌های عمومی چارچوب اقدام دولت اعم از نحوه مشارکت عمومی، چگونگی برآورد منافع گروه‌های مختلف و ابعاد فعالیت‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را مشخص می‌کنند (Renyaan, 2023). که اجرای آنها چالش برانگیزترین مرحله خطمشی‌گذاری است، زیرا خطمشی‌های عمومی پویا و در حال تغییر هستند و نمی‌توان همه آنها را با مدل یکسان پیاده‌سازی کرد. این موضوع سبب شده مدل‌های متعددی تدوین شوند تا بتوان خطمشی‌ها را با بیشترین میزان موفقیت اجرا کرد. خطمشی‌گذاران در طراحی خطمشی‌ها^۱ تلاشی آگاهانه^۲ برای تعریف اهداف خطمشی و برقراری ارتباط با ابزارهای موردنظر برای رسیدن به آنها بکار می‌بندند (Kimbell et al., 2022). از اینرو مرحله اجرا و ارزیابی خطمشی رابطه علی دارند که بر موفقیت اجرا اثرگذار است. ارزیابی خطمشی باید پیامدهای یک خطمشی را با توصیف اثر آن تعیین کند، علاوه بر این موفقیت‌ها و شکست‌های خطمشی را بر اساس استانداردها و معیارهایی که از قبل تعیین شده‌اند، نشان دهد (Renyaan, 2023). در بسیاری از مدل‌های ارزیابی خطمشی، بازخورد ارزیابی پس از اجرای آن قابل دریافت است که این روش بسیار پرهزینه و زمان‌بر است، از سوی دیگر ارزیابی خطمشی عمومی ابزاری برای یادگیری و بهبود خطمشی (Casillas, 2020) و یک فعالیت عملیاتی است که نباید فقط در مرحله آخر^۳ خطمشی‌گذاری انجام شود، بلکه باید در تمام فرایند خطمشی‌گذاری مورد توجه قرار گیرد. (Renyaan, 2023) خطمشی‌گذاران به اهمیت ارزیابی خطمشی در بهبود اقدامات آینده پی برده‌اند و در تلاشند از آموخته‌های ارزیابی‌ها برای ایجاد پیامدهای بهتر در آینده استفاده کنند (McQuistin et al., 2023). خطمشی‌ها پیش‌ران‌های توسعه هستند (Bubalio, 2023). از این رو استفاده از رویکردهایی که بتواند ارزیابی اثربخشی انجام دهد و علل تحقق یا عدم تحقق هدف‌ها را مشخص کند، ضروری است. تکرار رویکردهای گذشته در تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه و روش‌های ارزیابی آنها، بیانگر آن است که ارزیابی برنامه‌ها اثر چندانی در بهبود تدوین و اجرای آنها نداشته است. دو سؤال اصلی در مورد اثر بالقوه ارزیابی‌ها در شکل‌گیری برنامه‌های توسعه مطرح است: ۱- آیا ارزیابی‌ها در طراحی برنامه‌های توسعه اثر داشته‌اند؟ به عبارت دیگر آیا نتایج ارزیابی‌های قبلی در تدوین برنامه‌های جدید توسعه بکار گرفته شده‌اند؟ ۲- آیا نتایج به دست آمده از ارزیابی‌ها بر تدوین مقررات مربوط به برنامه‌های توسعه [مانند آیین‌نامه‌ها] اثر داشته‌اند؟ (Andersson, 2017) پاسخ به این سؤال‌ها نیازمند تغییر رویکرد ارزیابی‌هاست، به گونه‌ای که اقدام‌های اصلاحی برای بهبود خطمشی‌های توسعه، متناسب با میزان فاصله از اهداف تدوین شود. از اینرو سیستم موفق برای ارزیابی خطمشی، سیستمی است که با شناخت متغیرهای اثرگذار در کسب نتایج و درک صحیح علل بروز رفتار آنها، امکان بهبود آنها را فراهم نماید. به این منظور نیاز به رویکرد یکپارچه و سیستمی است که بتواند تلاش‌های وابسته را تحلیل کند؛ این نیاز به رویکردهای مبتنی بر تفکر سیستمی بر ادبیات پویایی‌های سیستم تاکید دارد (Collste, 2017) تا با به کارگیری حلقه‌های بازخوردی، اثر متغیرها را بر یکدیگر تحلیل کرده و با شبیه‌سازی سناریوهای مختلف، متغیرهای اثرگذار در اجرا را شناسایی و با توجه به یافته‌های ارزیابی، نتایج را بهبود بخشد. از اواسط دهه ۹۰ میلادی متغیرهای حکمرانی خوب به نقطه سرنوشت‌سازی برای تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های توسعه تبدیل شدند. حکمرانی خوب که به اصول مورد استفاده در اجرای خطمشی‌های عمومی اشاره دارد به عنوان یک کلید واژه رایج^۴ ادبیات توسعه وارد شد (Risna Sari, 2023). بنابراین ارزیابی نقش متغیرهای حکمرانی خوب در کسب نتایج برنامه‌های توسعه می‌تواند نقاط اهرمی اثرگذار در بهبود این نتایج را به خطمشی‌گذاران نشان دهد. در پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد پویایی‌های سیستم^۵ نقش متغیرهای حکمرانی خوب در ارزیابی برنامه‌های توسعه و بهبود نتایج آن شبیه‌سازی شد. هدف از ارائه مدل پویایی ارزیابی، تاکید بر استفاده از بازخوردها برای بهبود اجرای برنامه‌های توسعه است تا با درک علل کسب نتایج برنامه‌های توسعه، نگرشی نظام‌مند برای ارزیابی آنها ایجاد نموده و با مفهوم‌سازی پویای رابطه ارزیابی و اجرا، بتواند خطمشی‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه را در طراحی خطمشی‌های اثربخش یاری رساند.

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

توسعه مجموعه فعالیت‌هایی است که با هدف تسهیل برآورده کردن نیازهای عمومی از همه جنبه‌ها از جمله رفاه اجرا می‌شود (Renyaan, 2023). توسعه یکی از پیچیده‌ترین پدیده‌هایی است که بشر با آن مواجه شده و درک آن به چالشی برای خطمشی‌گذاران، مدیران، سیاستمداران و جامعه علمی همه کشورها تبدیل شده است، (Pereima, 2020) به‌ویژه از دهه ۷۰ که توسعه مفهوم صرفاً اقتصادی خود را از دست داد و چند جانی بودن و پوشش ابعاد گوناگون فرهنگی، اجتماعی و سیاسی را در کنار بعد اقتصادی در بر گرفت و به عنوان

¹ Policy design

² Conscius

³ Final stage

⁴ Buzzword

⁵ System dynamics

فرایندی برای بهبود کیفیت زندگی مطرح شد (Karaminasab et al., 2023). توسعه دگرگونی و تغییر شکل در ساختار تولیدی و افزایش قابلیت‌های اجتماعی و فناوری است که هر دوی آنها علل و نتایج چنین تغییر شکلی هستند (Bubalio, 2023). در این فرایند کشورها قابلیت جدید به‌دست می‌آورند و از این قابلیت جدید در ترکیب با قابلیت‌های موجود به‌ویژه دانش، مهارت، قوانین و مقررات و دارایی‌های فیزیکی، شروع به تولید محصولات جدیدتر و پیچیده‌تر می‌کنند. از آنجا که تولید یک محصول یا ارائه خدمت نیاز به زنجیره‌ای از قابلیت‌ها دارد، توانایی یک کشور در تولید محصولات یا ارائه خدماتی که به قابلیت‌های بیشتری بستگی داشته باشد، نشان می‌دهد آن کشور به‌اندازه‌ای توسعه‌یافته که می‌تواند به‌خوبی روش‌هایی را که در آن قابلیت‌ها یکدیگر را کامل می‌کنند، بکار گیرد (Dam, 2020). در مجموع می‌توان گفت توسعه فرایند نظام‌مند و پویای بهبود مستمر کیفیت زندگی همه افراد در سطوح مختلف جامعه از ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و امنیتی است، به‌گونه‌ای که نهادهای آن طوری شکل گرفته باشند که زمینه پرورش و به‌کارگیری قابلیت‌ها را برای افزایش رفاه و پیشرفت فرد و جامعه فراهم نمایند (Boustanzar et al., 2019).

توجه به نقش حکمرانی خوب در برنامه‌های توسعه از اواسط دهه ۹۰ میلادی شروع شد. زمانی که برنامه‌های ساختار یافته نتوانستند در برخی کشورها، نتایج موردانتظار را حاصل کنند. (Bubalio, 2023) از اینرو بکارگیری اصول حکمرانی خوب با افزایش شفافیت، تقویت مشارکت عمومی، افزایش کارایی نظام اجرایی، بهبود کیفیت خدمات عمومی، افزایش رشد اقتصادی و آرامش و ثبات اجتماعی می‌تواند زمینه مناسبی را برای اجرای اثربخش خطمشی‌ها به‌ویژه خطمشی‌های توسعه فراهم کند (Risna sari, 2023).

برخی از نویسندگان حکمرانی خوب را از چند جنبه مانند پاسخگویی به تصمیمات، شفافیت روابط و حاکمیت قانون برای توسعه پایدار حائز اهمیت می‌دانند. (Zaitul et al., 2023) و آن را ابزار مهمی برای پیشبرد توسعه پایدار معرفی می‌کنند. حکمرانی خوب با بکارگیری تدابیر مناسب فعالیت‌های مخرب و غیرمولد را که کارایی کل اقتصاد و ارزش محصول را کاهش می‌دهند، بهبود می‌دهد (Mitchell et al., 2023). در واقع مفهوم حکمرانی خوب بر کارایی، اثربخشی، شفافیت، مشارکت، پاسخگویی، مسئولیت‌پذیری و کاربرد قوانین و مقررات در فرایند تصمیم‌گیری و اجرای خطمشی تاکید دارد (Risna Sari, 2023).

کیفیت حکمرانی با شاخص‌های جهانی حکمرانی که بانک جهانی ارائه کرده است، اندازه‌گیری می‌شود که عبارت‌اند از: اعتراضات و پاسخگویی، ثبات سیاسی و فقدان خشونت، اثربخشی حکومت، کیفیت مقررات‌گذاری، حاکمیت قانون و کنترل فساد (Klock, 2018). کمیسیون اروپا نیز دوازده اصل حکمرانی خوب را منتشر نموده است که طبق آنها باید قوانین و مقررات و تصمیم‌گیری برای صدور مجوزهای کسب‌وکار شفاف باشد و برای همه متقاضیان به‌طور یکسان اجرا شود (Majuri, 2020).

مطالعات مختلفی رابطه بین حکمرانی خوب و توسعه را بررسی کرده‌اند. پیغان و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی عوامل موثر بر حکمرانی خوب با رویکرد توسعه را با استفاده از روش فراترکیب شناسایی و اولویت‌بندی کردند؛ نتایج پژوهش آنها نشان داد شاخص‌های اظهارنظر و پاسخگویی، کیفیت قوانین، کنترل فساد، حاکمیت قانون، شفافیت، چشم‌انداز و برنامه‌ریزی، اثربخشی و کارایی، اخلاق محوری، مسئولیت‌پذیری، اعتمادمحوری، عدالت، فقرزدایی، رشد اقتصادی، مشارکت، توسعه نهادی، شایسته‌سالاری و ثبات سیاسی و خشم به ترتیب مهم‌ترین مؤلفه‌های حکمرانی خوب با رویکرد توسعه پایدار هستند (Peyghan et al., 2023). بوبالیو (۲۰۲۳) در پژوهش خود نقش حکمرانی خوب در توسعه اقتصادی را بررسی کرده است. نتیجه پژوهش او نشان داد حکمرانی خوب پیش‌نیاز ضروری برای توسعه نیست، اما نقش تسهیل‌کننده دارد و در بسیاری از موارد به توسعه اقتصادی کمک کرده است (Bubalio, 2023). ریسناساری (۲۰۲۳) در پژوهشی کیفی اثر حکمرانی خوب بر کیفیت تصمیم‌گیری مدیریت دولتی را تحلیل کرد. نتایج پژوهش نشان داد حکمرانی خوب اثر مثبت معنی‌داری بر تصمیم‌گیری مدیریت دولتی دارد. در این پژوهش متغیرهای حکمرانی خوب شامل شفافیت، مشارکت عمومی، پاسخگویی، حاکمیت قانون، حرفه‌گرایی و بکارگیری فناوری بود (Risna sari, 2023). دیکسترا (۲۰۱۸) اثر حکمرانی خوب و کمک‌های بین‌المللی بر توسعه را بررسی کرد، او کمک‌های بین‌المللی را نیز در کنار حکمرانی خوب به‌عنوان یک متغیر اثرگذار بر توسعه در نظر گرفت و به این نتیجه رسید که حکمرانی خوب هم به‌عنوان هدف و هم به‌عنوان ابزار به توسعه کمک می‌کند. از اینرو استفاده از شاخص‌های حکمرانی خوب را به‌عنوان معیار انتخاب کشورها برای اعطای کمک‌های بین‌المللی برای توسعه، توصیه کرده و تاکید دارد باید تلاش شود تا حکمرانی کشورها از طریق اجرای پروژه‌های ویژه بهبود یابد (Dijkstra, 2018). پاسکال و همکاران (۲۰۱۹) به بررسی رابطه حکمرانی خوب با رشد اقتصادی پرداختند. آنها با در نظر گرفتن شاخص حاکمیت قانون و رشد اقتصادی به این نتیجه رسیدند که بهبود حکمرانی خوب به‌طور معنی‌داری با رشد اقتصادی ارتباط دارد و مهم است، آنها با بررسی شواهد نشان دادند حکمرانی خوب باید با توجه به تغییراتی که ایجاد کرده است، اندازه‌گیری شود نه با توجه به سطحی که در آن قرار دارد (Briguglio, 2019). امری و بن‌مبروک (۲۰۲۰) در پژوهش خود در مورد ضرورت حکمرانی خوب برای اهداف توسعه پایدار، حکمرانی خوب را در متوازن کردن مجدد عوامل اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی توسعه پایدار اثربخش قلمداد نمودند. نتایج پژوهش آنها نشان داد حکمرانی خوب اثر مثبتی بر این سه جز توسعه پایدار دارد و

همبستگی رابطه بین شاخص‌های حکمرانی خوب و رشد اقتصادی در همه مدل‌های برآورده شده، مثبت و معنی‌دار است (Omri & Ben, 2020).

مواد و روش تحقیق

بر اساس دیدگاه سیستمی همزمان با توسعه یک کشور حلقه‌های بازخوردی بسیاری شکل می‌گیرند (Collste, 2017) که توانمندی ما را در درک ساختار و پویایی‌های سیستم توسعه کشور افزایش می‌دهد. رویکرد پویایی‌های سیستم، سیستم را بر اساس حلقه‌های بازخوردی توصیف می‌کند و هدف آن درک علل ساختاری رفتار سیستم است که سبب افزایش شناخت نقش هر عنصر در سیستم می‌شود (Garcia, 2023). بنابراین از این رویکرد برای شبیه‌سازی ارزیابی برنامه‌های توسعه استفاده شد؛ پژوهش حاضر از نظر هدف توسعه‌ای و از آنجا که روابط علت و معلولی بین متغیرها بررسی شده است، پژوهش علی محسوب می‌شود. در این پژوهش برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها از روش آمیخته استفاده شد؛ پژوهش آمیخته پژوهشی است که در آن داده‌های کمی و کیفی بطور همزمان یا متوالی جمع‌آوری و تحلیل شده و با هدف شناخت عمیق‌تر در یک یا چند مرحله از فرایند پژوهش ترکیب می‌شوند (Pothe, 2023:24). به این ترتیب برای شناخت متغیرها از رویکردهای کیفی و برای تحلیل رفتار آنها، داده‌های کمی بکار گرفته شد. در پویایی‌های سیستم متغیرها به سه نوع متغیرهای حالت، نرخ و کمکی دسته‌بندی می‌شوند. متغیرهای حالت حاصل جمع یا کم شدن متغیرهای نرخ در طی زمان هستند، به عبارت دیگر با جریان یافتن متغیرهای نرخ به آنها یا خارج شدن از آنها در طول زمان شکل می‌گیرند (Mashayekhi, 2018:92). متغیرهای حالت، وضعیت سیستم را در هر لحظه نشان می‌دهند و فقط به صورت تابعی از سایر عوامل به نام نرخ تغییر می‌کنند (Molanapour&Hosseini, 2022:44). متغیرهای نرخ جریان‌های ورودی و خروجی از متغیرهای حالت هستند که سبب تغییر متغیرهای حالت می‌شوند. مقدار متغیر نرخ را با گذشت زمان می‌توان اندازه گرفت (Mashayekhi, 2018:97). به عبارت دیگر جریان‌ها عناصری هستند که به عنوان توابع زمانی قابل تعریف هستند و می‌توان آنها را تصمیمات اتخاذ شده در سیستم دانست که تغییر در حالت را تعیین می‌کند (Molanapour&Hosseini, 2022:44).

جامعه آماری این پژوهش مدیران و کارشناسان سازمان‌های مسئول در تدوین، اجرا و ارزیابی برنامه‌های توسعه و استادان دانشگاه بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی انتخاب شدند. در پژوهش‌های کیفی انتخاب هدفمند مشارکت‌کنندگان در درک مسئله بسیار حائز اهمیت است. این روش نمونه‌گیری مانند پژوهش کمی، نمونه‌گیری تصادفی یا انتخاب تعداد زیادی نمونه را توصیه نمی‌کند و جواب مشخصی برای اینکه چه تعداد نمونه نیاز است، وجود ندارد. در این نوع پژوهش رویکرد پیشنهادی در تعیین تعداد نمونه رویکرد اشباع است یعنی جمع‌آوری داده‌ها تا زمانی ادامه می‌یابد که داده‌های جدید، یافته‌های جدیدی در مورد موضوع پژوهش ارائه ندهند (Hennink&Kaiser, 2022). بر این اساس پس از مصاحبه با هشت نفر از خبرگان، پاسخ‌های خبرگان بعدی به میزان زیادی مشابه نمونه‌های قبلی بود، تا نمونه دوازدهم که مطالب حالت تکراری پیدا کرد و داده‌ها با ۱۲ نمونه به اشباع رسید.

متغیرهای مدل، با بکارگیری روش تحلیل محتوای کیفی از متن مصاحبه‌ها شناسایی شدند، سپس رفتار آنها با استفاده از داده‌های کمی استخراج شده از مراجع رسمی و نمودار علی-حلقوی و جریان-انباشت که از ابزارهای رویکرد پویایی سیستم برای تحلیل داده‌ها هستند، با کمک نرم‌افزار ونسیم شبیه‌سازی شدند.

روایی و پایایی اصلی‌ترین عواملی هستند که سبب به‌کارگیری نتایج هر پژوهشی می‌شوند، به عبارت دیگر زمانی ذینفعان یک پژوهش از نتایج آن بهره‌برداری می‌کنند که نتایج آن را معتبر بدانند و به آن اعتماد داشته باشند. ایجاد اعتماد به مدل در رویکرد پویایی‌های سیستم، نیازمند تضمین معتبر بودن رابطه‌های علی آن است و این رابطه‌ها نیز بر جنبه‌های کیفی مدل تمرکز دارد (Collste, 2017). از این رو روایی بخش کیفی پژوهش با استفاده از روش مشارکت مصاحبه‌شوندگان بررسی شد، به این ترتیب که پس از تحلیل مصاحبه‌ها، متغیرهای شناسایی شده با ۵ نفر از خبرگان مطرح که توسط آنها تأیید شدند.

بحث و یافته‌های تحقیق

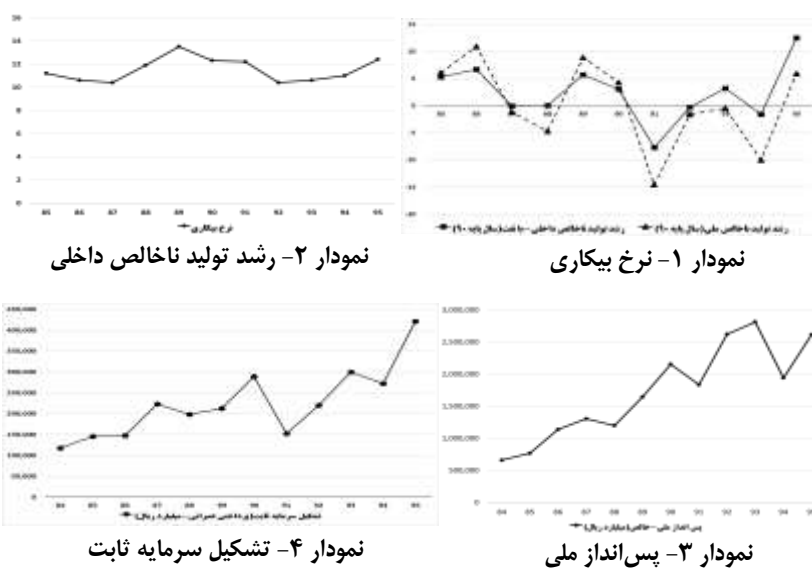
تجزیه و تحلیل داده‌ها کلیدی‌ترین بخش هر تحقیق علمی محسوب می‌شود، داده‌های جمع‌آوری شده در این مرحله پردازش می‌شوند. چنانچه عنوان شد در رویکرد پویایی‌های سیستم متغیرها به سه دسته حالت، نرخ و کمکی تقسیم می‌شوند. بر این اساس متغیرها از متن مصاحبه‌ها استخراج شدند که به تفکیک در جدول ۱ مشاهده می‌شوند:

جدول ۱- متغیرهای مدل

نوع متغیر			متغیرها
کمکی	انباشت	جریان	
		*	رهبری و مدیریت توسعه
		*	اجرای کارآ و اثربخش فرایندها و فعالیت‌های برنامه
		*	هماهنگی مجریان
		*	بازنگری ساختارها
		*	برنامه‌ریزی برای اصلاح و بهبود
		*	آموزش نیروی انسانی
		*	توانمندسازی منابع انسانی
		*	تأمین منابع مالی
	*		اشتغال
*			سرمایه‌گذاری خارجی
*			درآمد نفتی
		*	بودجه کشور
		*	مالیات
		*	منابع بانکی
		*	بازنگری فرایندهای اجرایی
		*	پاسخگویی
	*		تولید ناخالص داخلی
		*	درآمد ملی
		*	درآمد سرانه
	*		پس‌انداز ملی
		*	توزیع درآمد (ضریب جینی)
		*	قدرت خرید
	*		تشکیل سرمایه ثابت (ایجاد ظرفیت‌های جدید)

منبع: یافته‌های پژوهش

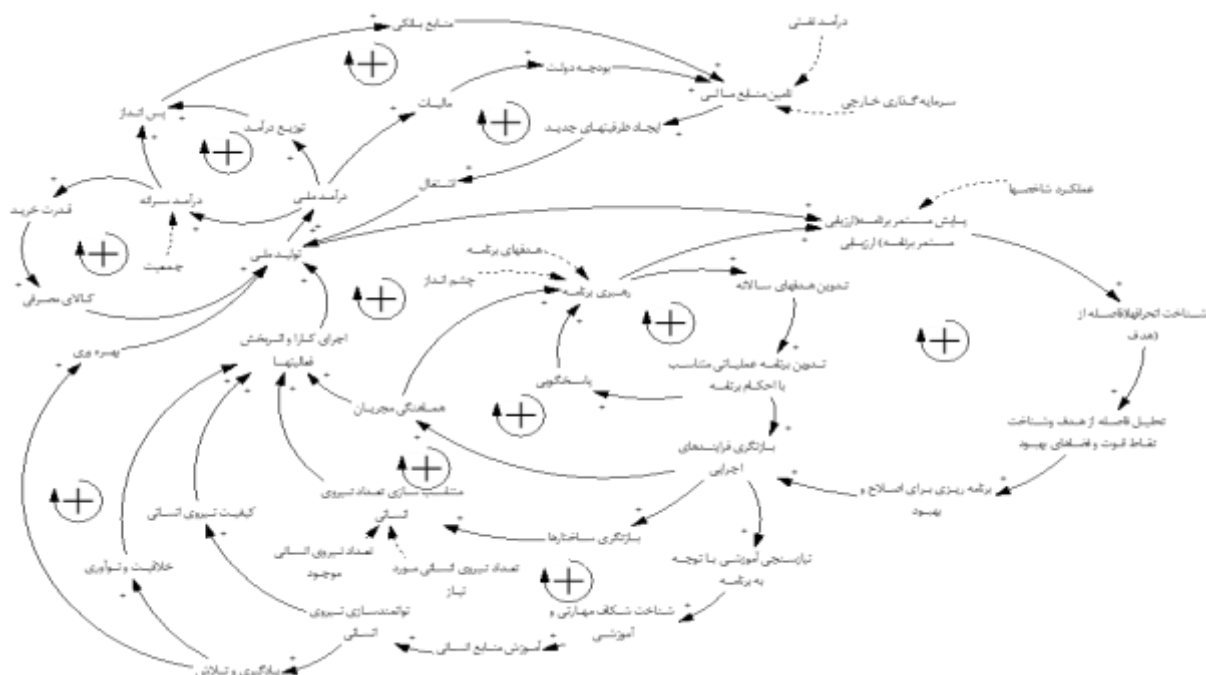
متغیرهای حالت بیانگر وضعیت سیستم هستند، از اینرو به منظور شناخت رفتار سیستم روند این متغیرها با استفاده از آمارهای منتشرشده توسط مراجع رسمی کشور در طول برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه بررسی شدند:

^۱ متغیر انباشت در برخی از متون علمی با عنوان متغیر حالت استفاده شده است.

براساس داده‌های منتشر شده متغیرهای نرخ بیکاری (Statistical Center of Iran, 2019)، رشد تولید ناخالص داخلی، پس‌انداز ملی (Central Bank of Iran, 2019) و تشکیل سرمایه ثابت (Planning & Budgeting Organization, 2019) در طول دو برنامه توسعه رفتار نوسانی داشته‌اند؛ این رفتار نشان می‌دهد نظام فعلی ارزیابی نتوانسته بازخوردهایی را فراهم کند که با انجام اقدام‌های اصلاحی، رفتار متغیرها بهبود یافته و به سطح بالاتری ارتقا یابد. برای اینکه در برنامه‌های توسعه رفتار متغیرها به الگوی رشد تبدیل شود، باید حلقه‌های بازخوردی مثبت ایجاد شود. بر این اساس نمودار علی-حلقوی ارزیابی برنامه‌های توسعه از ترکیب این حلقه‌های بازخوردی طراحی شد:

نمودار ۵- مدل علی-حلقوی ارزیابی و اجرای برنامه‌های توسعه

با توجه به مدل پیشنهادی، ارزیابی برنامه‌های توسعه در یک ارتباط بازخوردی بین نتایج برنامه با اجرای آن و اثرگذاری بر قابلیت‌های اجرای برنامه مانند مدیریت نظام‌مند برنامه، استفاده کارا از منابع انسانی و مالی، متناسب‌سازی ساختارها، فرایندها و تعداد و کیفیت منابع انسانی با هدف‌های برنامه، اثربخش بوده و سبب بهبود نتایج می‌شود. در این مدل اقدام‌های اصلاحی باید متناسب با فاصله وضع موجود از هدف (شکاف) تدوین شوند، این موضوع سبب می‌شود تا سیستم ارزیابی به دنبال بهبودهایی باشد که فاصله از هدف را کاهش دهند. مدل حاضر با پیوند بازخوردی بین مدیریت، منابع، فرایندها، ساختارها و نتایج برنامه‌های توسعه به خط‌مشی‌گذاران کمک می‌کند رابطه نظام‌مند بین اجرا و ارزیابی را درک کرده و با توجه به نتایج به‌دست‌آمده، تغییرات لازم را در راستای تحقق اهداف برنامه ایجاد کنند.

برای کمی کردن مدل و شبیه‌سازی آن باید نمودار علی-حلقوی به نمودار انباشت-جریان تبدیل شود. نمودار جریان زمینه را برای نوشتن معادلات ریاضی مدل آماده می‌کند، (Mashayekhi, 2018:105) از این رو در طراحی آن باید موضوع کمی کردن متغیرها مورد توجه قرار گیرد. برخی از متغیرهای مدل مانند متغیر "بهبود فرایندها"، "بهبود ساختارها"، "اجرای صحیح قوانین و مقررات" و "توانمندسازی نیروی انسانی" که توسط خبرگان مطرح و از متغیرهای اصلی علت عدم تحقق اهداف برنامه ذکر شده بودند، در سطح کشور اندازه‌گیری نشده‌اند؛ هر چند سازمان امور اداری و استخدامی گزارشی در این مورد منتشر کرده است ولی قلمرو این گزارش‌ها فقط به سازمان‌های دولتی مربوط می‌شود، بنابراین برای طراحی نمودار انباشت-جریان شاخص‌های حکمرانی خوب که مفهوم این متغیرها را پوشش می‌دهند و توسط بانک جهانی اندازه‌گیری می‌شوند، بکار گرفته شدند که جدول ۲ نحوه بکارگیری آنها برای تبدیل نمودار علی-حلقوی به نمودار انباشت-جریان را نشان می‌دهد:

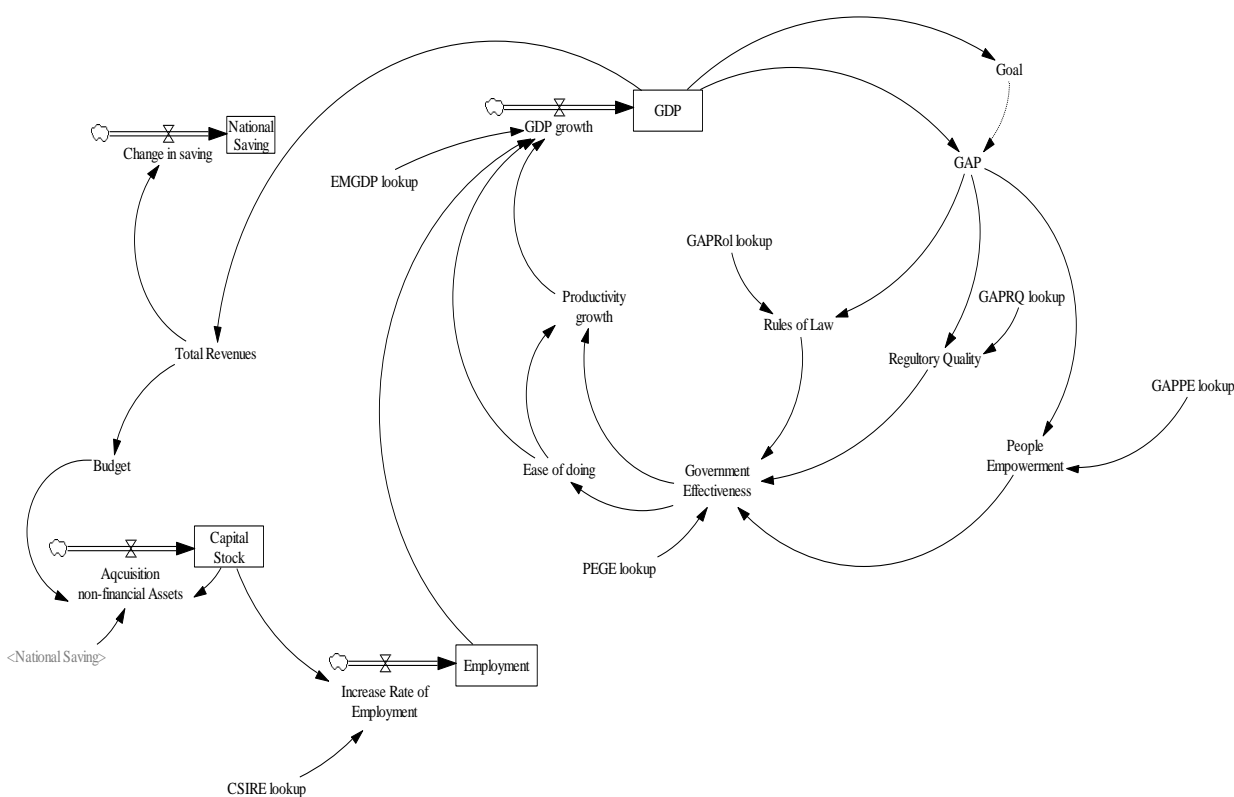
^۱ نمودارهای علی-حلقوی در برخی متون با عنوان حلقه‌های بازخوردی ارایه شده‌اند.

جدول ۲- تبدیل متغیرهای نمودار علی-حلقوی به انباشت-جریان

متغیرهای نمودار علی-حلقوی	متغیرهای نمودار جریان-انباشت
رهبری و مدیریت توسعه	اثربخشی دولت
بازنگری فرایندهای اجرایی	سهولت کسب‌وکار
اجرای کارآ و اثربخش فرایندها و فعالیت‌های برنامه	سهولت کسب‌وکار
هماهنگی مجریان	اثربخشی دولت
بازنگری ساختارها	کیفیت مقررات‌گذاری
برنامه‌ریزی برای اصلاح و بهبود	حاکمیت قانون
پاسخگویی	اثربخشی دولت

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول فوق نمودار انباشت-جریان مدل پویای ارزیابی برنامه‌های توسعه به شکل زیر طراحی شد:

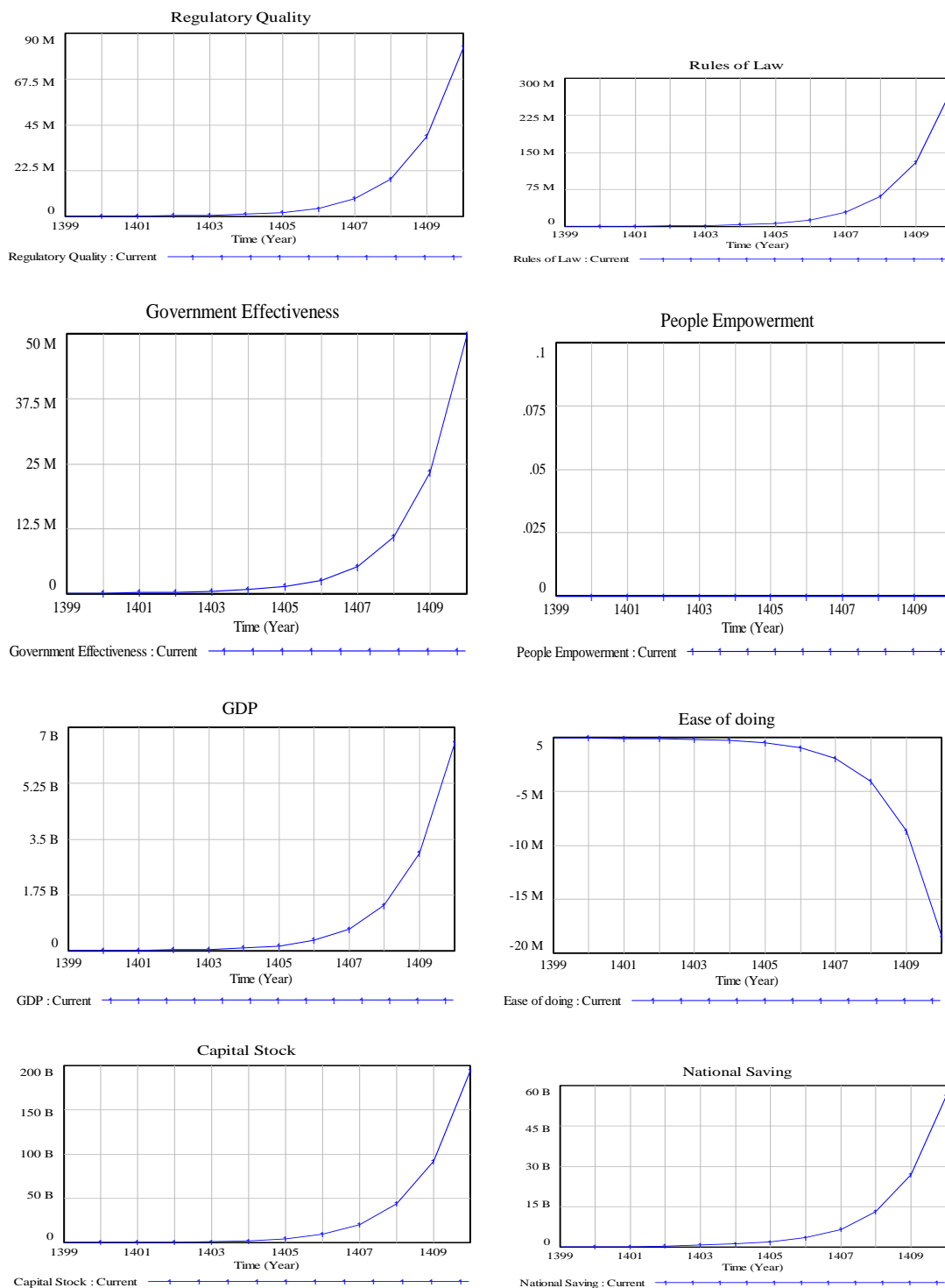

نمودار ۶- مدل انباشت-جریان

در این مدل بین نتایج و اجرا رابطه علی برقرار شده است، درواقع مقدار شکاف بین عملکرد و اهداف، عامل اصلی تعیین‌کننده میزان و چگونگی بهبود قابلیت‌های اجرا است، به عبارت دیگر بازخورد باید از طریق اقدام‌های اصلاحی متناسب با مقدار شکاف، قابلیت‌های اجرا را افزایش دهد تا عملکرد برنامه بهبود یابد. اجرای برنامه با همان قابلیت‌های موجود، علت رفتار نوسانی متغیرهای حالت است، برای تغییر رفتار نوسانی متغیرها به الگوی رشد، باید متغیرهای حاکمیت قانون، کیفیت مقررات‌گذاری، نیروی انسانی و سایر قابلیت‌های اجرا، با توجه به میزان شکاف بهبود یابند. برای شبیه‌سازی مدل باید بین متغیرها رابطه ریاضی برقرار شود. با توجه به اینکه فرمولی برای برقراری رابطه ریاضی بین متغیرهای مدل وجود نداشت، از رگرسیون برای برقراری این رابطه استفاده شد.

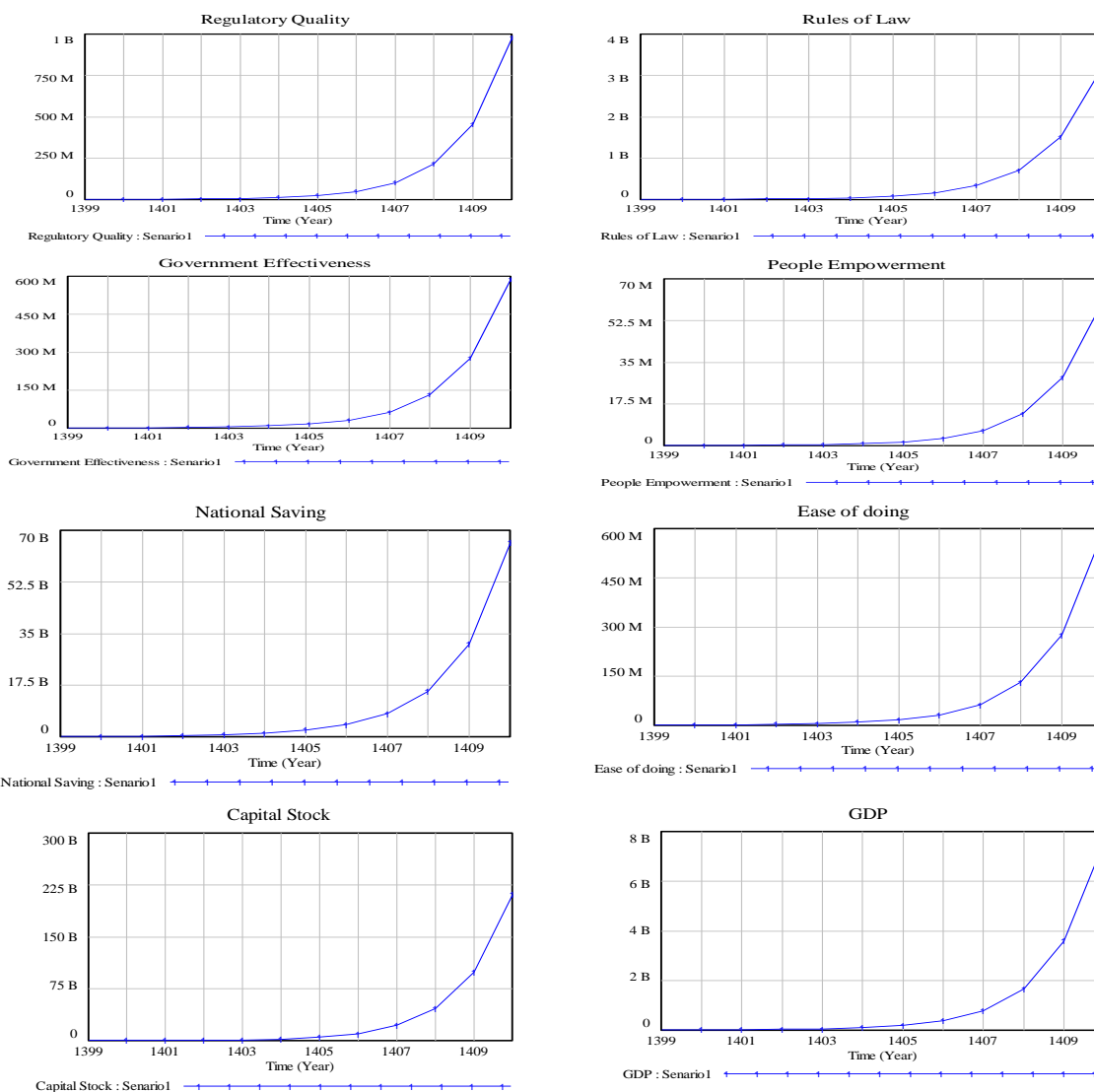
مدل پیشنهادی با بکارگیری نرم‌افزار ونسیم برای یک دوره ۱۲ ساله شبیه‌سازی شد، برای این منظور ۴ سناریو بر مبنای متغیرهای "کیفیت مقررات‌گذاری"، "حاکمیت قانون" و "توانمندسازی نیروی انسانی" که باید با توجه به میزان شکاف تعیین شوند، شبیه‌سازی شدند، یک سناریو برای ادامه وضعیت فعلی و سه سناریو براساس میزان تغییرات این متغیرها برای بهبود مستمر نتایج در حلقه‌های تقویت‌کننده. در ادامه نتایج شبیه‌سازی مدل به تفکیک هر سناریو ارائه شده است:

سناریوی جاری: در این سناریو شبیه‌سازی براساس مقادیر اولیه متغیرها با ضرایب کمکی محاسبه‌شده انجام شد. با توجه به اینکه براساس نظر خبرگان در وضعیت فعلی اجرای برنامه‌های توسعه، خطمشی مدونی برای توانمندسازی نیروی انسانی اجرا نمی‌شود، در این سناریو توانمندسازی نیروی انسانی صفر در نظر گرفته شد. همان‌طور که مشاهده می‌شود به‌جز متغیر سهولت کسب‌وکار، سایر متغیرهای مدل از الگوی رشد تبعیت می‌کنند، متغیر سهولت کسب‌وکار دارای رشد منفی است. رفتار سیستم نشان می‌دهد اگر وضع موجود حفظ شود در سال‌های بعد نیز با شیب بسیار کمی شاهد رشد برخی از متغیرها خواهیم بود. با توجه به نتایج شبیه‌سازی مدل، رشد متغیرها با تأخیر آغاز خواهد شد، یعنی نتایج بعد از سال ۱۴۰۲ از الگوی رشد تبعیت خواهند کرد. هر چه تلاش‌ها برای حفظ وضع موجود ناموفق‌تر باشد، شروع رشد متغیرها با تأخیر بیشتری مواجه خواهد شد.

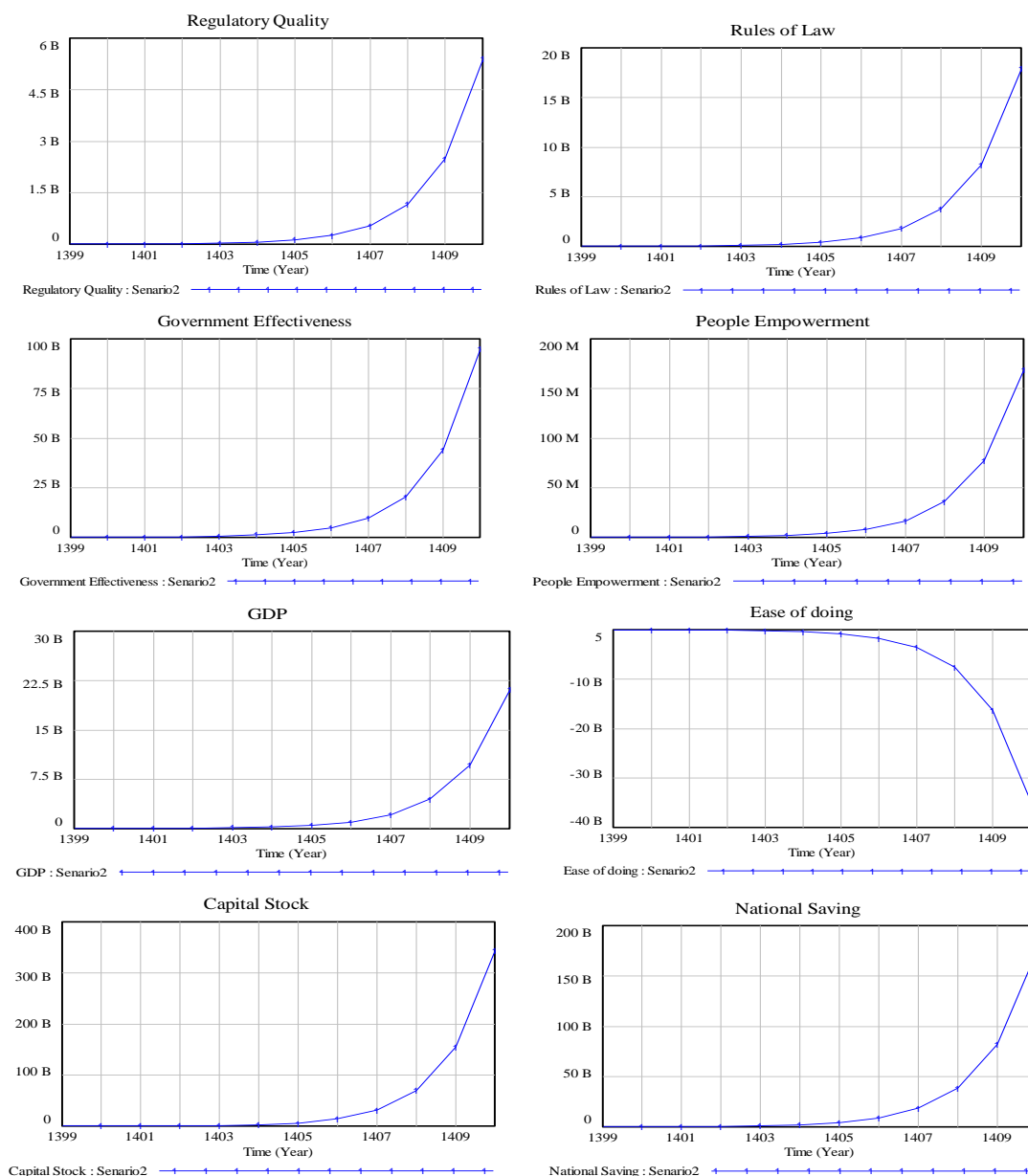
نمودار ۷- رفتار شبیه‌سازی شده در سناریوی وضعیت جاری

سناریوی ۱: در سناریوی ۱ ضریب کمکی هر کدام از متغیرهای کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون نسبت به وضع جاری ده برابر شدند و ضریب کمکی توانمندسازی نیروی انسانی، ۱۰٪ میزان شکاف افزایش یافت. در این سناریو ضریب کمکی اثربخشی دولت و سهولت کسب‌وکار که براساس محاسبات منفی (۰٫۳۷-) بود، +۱ در نظر گرفته شد تا اثر رابطه منفی این دو متغیر در مدل از بین برود. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد همه متغیرها با گذشت زمان از الگوی رشد تبعیت کرده و با شیب بیشتری نسبت به سناریوی جاری رشد می‌کنند.

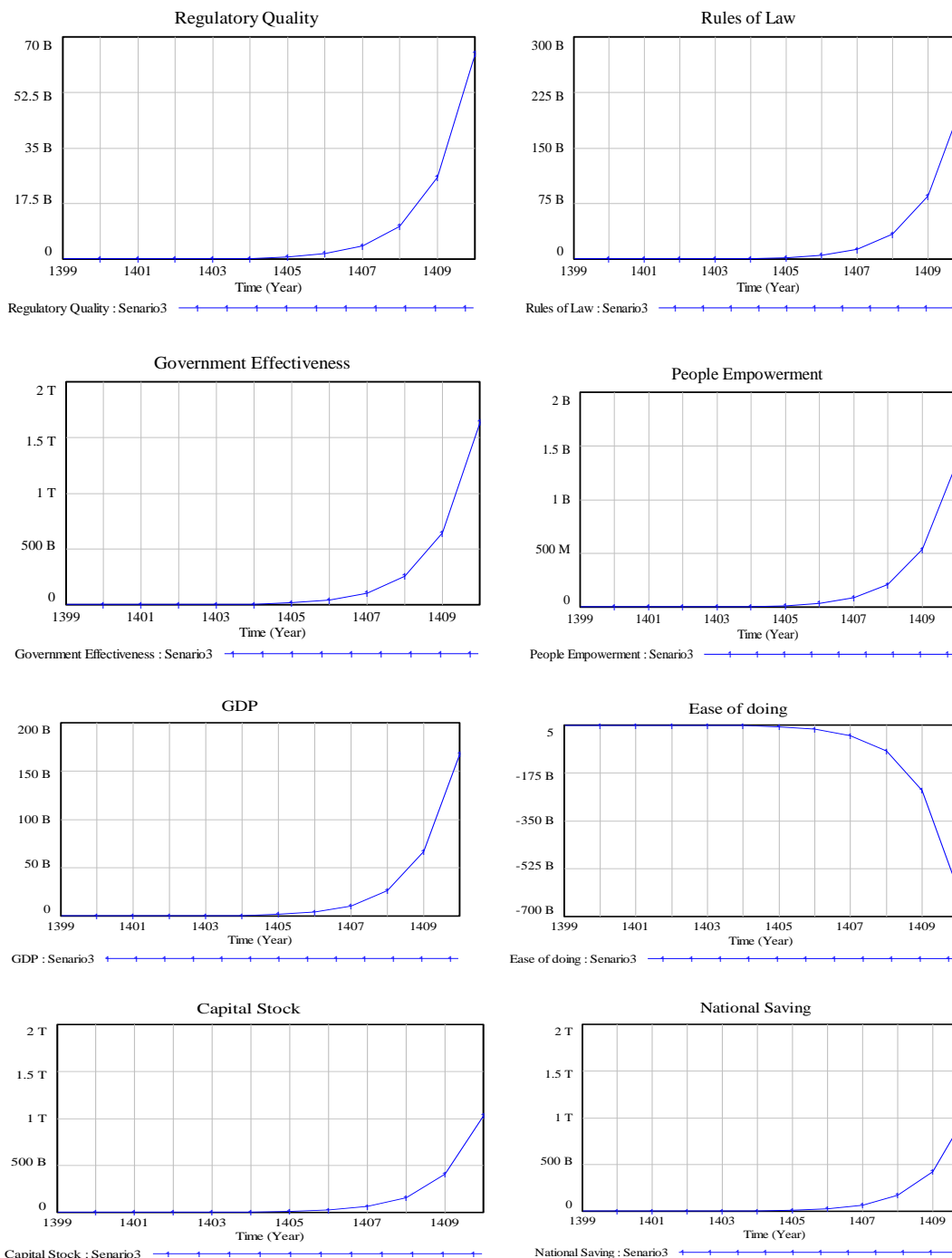
نمودار ۸- رفتار شبیه‌سازی شده در سناریوی ۱

سناریوی ۲: در سناریوی ۲، ضریب کمکی متغیرهای کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون، نسبت به وضع جاری ۲۰ برابر شد و ضریب کمکی متغیر توانمندسازی نیروی انسانی ۱ درصد در نظر گرفته شد. در این سناریو ضریب کمکی فعلی متغیر اثربخشی حاکمیت و سهولت کسب‌وکار نسبت به وضعیت جاری تغییری نکرد و مقدار ۰٫۳۷- در نظر گرفته شد. هدف از طراحی این سناریو بررسی این موضوع است که آیا تغییر متغیرهای کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون با توجه به میزان شکاف، باوجود ثابت ماندن سایر روابط سیستم، سبب رشد سیستم می‌شوند یا خیر؟ نتایج شبیه‌سازی نشان می‌دهد در صورت افزایش ۲۰ برابری کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون، ثابت ماندن ضریب کمکی توانمندسازی نیروی انسانی نسبت به سناریوی دوم و با وجود رابطه منفی بین اثربخشی حاکمیت و سهولت فضای کسب‌وکار، متغیرهای انباشت مدل از الگوی رشد تبعیت می‌کنند و میزان آن نیز نسبت به سناریوی اول بیشتر است. در واقع اگر سایر روابط سیستم تغییر نکند و فقط ضرایب کمکی همین دو متغیر افزایش یابد، سبب رشد سیستم می‌شوند. بنابراین اگر خط‌مشی‌گذاران، برنامه‌های خود را بر بهبود این دو متغیر متمرکز نمایند، متغیرهای انباشت که بیانگر وضعیت کلی سیستم هستند، رشد قابل توجهی خواهند داشت.

نمودار ۹- رفتار شبیه‌سازی شده در سناریوی ۲

سناریوی ۳: با توجه به نتایج سناریوی ۲، در سناریوی ۳ ضریب کمی متغیرهای کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون نسبت به وضعیت فعلی، ۳۰ برابر افزایش یافت و سایر شرایط مانند سناریوی ۲ بود. نتیجه شبیه‌سازی نشان داد افزایش این دو متغیر اثر بسزایی در میزان رشد متغیرهای سیستم دارد، نتایج شبیه‌سازی این سناریو یافته‌های سناریوی ۲ را تأیید کرد و نشان داد اگر نوآوری‌ها و تلاش‌ها برای بهبود دو متغیر کیفیت مقررات‌گذاری و حاکمیت قانون متمرکز شود، اثر قابل توجهی بر کل سیستم دارد و می‌تواند رشد سیستم را تضمین کند. از این رو بهبود حاکمیت قانون و کیفیت مقررات‌گذاری باید در تدوین برنامه‌های توسعه یا اقدام‌های اصلاحی آن به‌عنوان پیشران مورد توجه قرار گیرند.

نمودار ۱۰- رفتار شبیه‌سازی شده در سناریوی ۳

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

ارزیابی خطمشی‌های عمومی آخرین مرحله خطمشی‌گذاری و حلقه ارتباط اجرا و تدوین است، اگر خطمشی اجرا شود ولی از نتایج ارزیابی در بهبود و اصلاح آن استفاده نشود، مراحل خطمشی‌گذاری به‌طور کامل اجرا نشده است. در واقع ارزیابی خطمشی‌ها به‌ویژه خطمشی‌های توسعه زمانی می‌تواند به‌عنوان حلقه ارتباط اجرا و تدوین عمل کند که ارائه بازخورد مناسب و به‌موقع در کانون تمرکز آن قرار گیرد و اقدام‌های اصلاحی بر اساس آن انجام شود. هرچند در همه رویکردهای ارزیابی بر ارائه بازخورد تأکید شده است ولی به این‌که چهاربخزوردی، در چه زمانی و چگونه ارایه شود، کمتر پرداخته شده است. برای این منظور از مدل‌های پویا استفاده شد، مدل‌های پویا به درک این‌که چه عللی سبب بروز تغییرات رفتار سیستم شده کمک می‌کنند، از این‌رو در ارائه بازخوردهای مناسب بسیار مفید است و سبب بهبود اجرا می‌شود.

برای رسیدن به اهداف برنامه‌های توسعه باید با مدیریتی هوشمند و با نگاه سیستمی ارتباط جریان‌های ورودی به نتایج و بازخوردهای خروجی از آن‌ها را تحلیل کرده و چرایی بروز رفتار سیستم توسعه را درک نمود. از این‌رو برای کسب نتایج بهتر باید ساختارها و فرایندها متناسب با اهداف برنامه‌های توسعه اصلاح شوند تا نقش رویدادها و حوادث تصادفی به حداقل رسیده و برنامه‌های اجرا شده تعیین‌کننده نتایج باشند.

در ارزیابی برنامه‌های توسعه باید "نتایج"، "قابلیت‌هایی که نتایج را به وجود آورده‌اند" و "ارتباط آن‌ها" با هم ارزیابی شوند. بر این اساس در مدل پیشنهادی، حلقه‌های علی به گونه‌ای طراحی شده‌اند که نشان می‌دهند چگونه عواملی مانند هماهنگی مجریان، بازنگری و طراحی فرایندها و ساختارها، تعداد منابع انسانی موردنیاز، توانمندسازی و آموزش منابع انسانی موجود، رهبری و مدیریت و میزان منابع مالی تأمین شده، سبب شکل‌گیری خروجی‌ها و پیامدها شده‌اند و چگونه بازخوردها می‌توانند تغییرات لازم را برای متناسب‌سازی این قابلیت‌ها با اهداف برنامه به وجود آورند. مدیران سازمان‌های مجری باید همواره بازخوردها را جمع‌آوری و تحلیل کنند تا اقدام‌های اصلاحی موردنیاز را برای بهبود پیش‌بینی نمایند. نکته حائز اهمیت در ارائه و به‌کارگیری بازخوردها این است که باید مهارت ارزیابی‌شونده در استفاده از بازخورد موردتوجه قرار گیرد، علاوه بر این باید مشخص شود که چه بازخوردی ارائه شود، زیرا بازخوردها ممکن است اثر منفی نیز داشته باشند، در برخی موارد بازخوردگیرنده بجای اینکه اقدام اصلاحی در راستای بهبود انجام دهد، با حرکات تخریبی آسیب بیشتری به سیستم وارد می‌کند.

شبیه‌سازی مدل نشان داد متغیرهای حکمرانی خوب به‌ویژه دو متغیر بهبود "کیفیت مقررات‌گذاری" و "حاکمیت قانون" سبب بهبود نتایج می‌شوند، بنابراین باید رابطه علی این دو متغیر با سایر متغیرها موردتاکید قرار گیرد. اگر اقدامات مناسبی برای مدیریت رفتار این دو متغیر پیش‌بینی نشود، این رابطه مبتنی بر شانس خواهد بود و نتایج برنامه‌های توسعه نیز بر مبنای حوادث شکل خواهد گرفت. از این‌رو باید در تدوین برنامه‌های توسعه این دو متغیر را به‌عنوان عوامل حیاتی موفقیت در نظر گرفت و با تدوین و اجرای برنامه بهبود برای آنها، کل سیستم را بهبود داد.

کیفیت مقررات از اصلی‌ترین چالش‌های توسعه کشورمان است که سبب شده مسیر توسعه ناهموار شود. سیاست‌های پولی، بانکی، بودجه‌ای، مالیاتی، اشتغال، نظام اداری، توسعه منابع انسانی بر توسعه اثرگذار است ولی هم در کیفیت و هم در اجرا با چالش‌های فراوانی مواجه هستند. مدل پیشنهادی به خط‌مشی‌گذاران کمک می‌کند با شناسایی علل کسب نتایج، فرایندهای خط‌مشی‌گذاری را به گونه‌ای بازنگری کنند که با اثرگذاری بر این علل، نتایج را به سطح بالاتری ارتقا دهند. در واقع خط‌مشی‌گذاران باید به مجموعه علی که رابطه نظام‌مندی با نتایج دارند و به‌عنوان جریان ورودی به آن‌ها محسوب می‌شوند، تمرکز کرده و با اثرگذاری بر آن‌ها، نتایج را تحت تأثیر قرار دهند. هرچند حفظ وضع موجود نیز می‌تواند سبب رشد نتایج شود ولی این رشد بسیار کم است و هیچ‌گاه اهداف تعیین‌شده در برنامه را محقق نخواهد کرد.

مقایسه یافته‌های پژوهش با سایر پژوهش‌های مربوط بیانگر آن است که موضوع بازخورد و اقدام اصلاحی بر اساس آن، در بسیاری از پژوهش‌ها موردتوجه بوده ولی سازوکار نظام‌مندی برای تبیین روابط علی و استفاده از بازخورد پیشنهاد نشده است. در الگویی که در سال ۸۹ برای ارزیابی سیاست‌ها پیشنهاد شده، هدف اصلی ارزیابی سیاست‌ها، مصالح عامه است؛ یعنی ارزیابی باید مشخص کند، به چه میزان مصالح عامه و منافع آنان تأمین شده است. در این مدل پنج نوع کنترل در تعامل با هم اجزای ارزیابی را شکل می‌دهند که عبارت‌اند از: کنترل شهروندی، کنترل سازمانی و حرفه‌ای، کنترل شبکه‌های ارتباطی، کنترل سیاسی و کنترل حقوقی و قانونی. ارزیابی بر اساس الگوی فوق سبب می‌شود سیاست‌ها در حین اجرا، توسط افراد و نهادهای مختلف رسمی و غیررسمی کنترل می‌شوند. (Gholipoor, 2010) با وجود اینکه در پژوهش مذکور بر جامعیت ارزیابی تأکید شده است ولی نظام بازخوردی که روابط علی بین نتایج ارزیابی و برنامه‌ها را نشان دهد، پیش‌بینی نشده است. در مدلی که در سال ۹۴ برای ارزیابی احکام برنامه‌های ۵ ساله توسعه ارائه شده یکی از مسائل مهم در دستیابی به اهداف موردنظر، قابلیت اجرایی آن عنوان شده است. در این مدل ۱۲ متغیر که باید در تنظیم سیاست‌ها در نظر گرفته شوند تا برنامه موردنظر در اجرا با مشکلات کمتری همراه باشد، معرفی شده است، این متغیرها در سه دسته کلی متغیرهای ماهیتی، ساختاری و زمینه‌ای (محیطی) ارائه شده‌اند (Research Center of Islamic Consultative Assembly, 2016). در بخش "چارچوب تنظیم خط‌مشی" این مدل، "به‌کارگیری روش‌ها و ملزومات علی مناسب" به‌عنوان مؤلفه متغیرهای ساختاری معرفی شده است. وجود چنین مؤلفه‌ای در مدل بیانگر آن است که روابط علی بین برنامه‌ها و نتایج مورد تأکید طراحان مدل بوده است. برنامه توسعه سازمان ملل متحد^۱ مدل مدیریت مبتنی بر نتایج را با تأکید بر چرخه برنامه‌ریزی، پایش و ارزیابی برنامه‌های توسعه پیشنهاد نموده است، بر اساس این مدل نیز ارزیابی باید به‌طور مستمر به مرحله برنامه‌ریزی بازخورد دهد و نتایج ارزیابی در برنامه‌ریزی و اجرا مورد استفاده قرار گیرد (UNDP, 2009). در پژوهشی در چین مدلی برای ارزیابی توسعه پایدار منطقه‌ای ارائه شد، شاخص‌های ارزیابی مدل با رویکرد مبتنی بر دیدگاه منبع محور طراحی شد، در این مدل بر تحلیل و ارزیابی شاخص‌های توسعه و ارائه بازخوردهای آن برای بهبود منابع تأکید شده ولی چارچوب شفاف برای به‌کارگیری بازخورد ارائه

^۱ UNDP

نشده است (Wang, 2013). در الگوی ارائه شده برای ارزیابی خطمشی‌های مالیاتی، ارزیابی در سه مرحله پیش از اجرا، حین اجرا و پس از اجرا با ساختارهای ارزیابی مستقل و متفاوت انجام می‌شود، در این مدل بازخورد از آثار به مسئله باز می‌گردد. در این مدل ساختار بازخوردی مشخصی در مدل پیش‌بینی نشده فقط به بازخورد اثرات به مسئله بسنده شده است. طراحان مدل امیدوارند پایش اجرا و ارزیابی پس از اجرا به بهبود خطمشی، دانش خطمشی‌گذار و نیل به اهداف منجر شود (Vaezi, 2015). سازمان ملل متحد در مدل اثر برتر برای مدیریت مبتنی بر نتایج، متدولوژی ارزیابی توسعه را در پنج حوزه مدیریت استراتژیک، مدیریت عملیات، پاسخگویی و مدیریت یادگیری، مدیریت مسئولیت‌پذیری ارائه داده است. در این مدل، پایش عملکرد، گزارش نتایج و ارزیابی به‌عنوان اجزای حوزه پاسخگویی و مدیریت یادگیری و استفاده از نتایج به‌عنوان اجزای حوزه مدیریت تغییر پیشنهاد شده است، این اجزا نشان می‌دهد ارائه بازخورد و استفاده از آن مورد تاکید مدل است ولی حلقه‌های بازخوردی در مدل طراحی نشده است (United Nations, 2017).

با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهادهای زیر برای ارزیابی برنامه هفتم توسعه ارائه می‌شود:

۱- مدیریت و رهبری برنامه توسعه در قلب حلقه‌های بازخوردی قرار دارد و اجرای برنامه با هدف‌گذاری سالانه و برنامه‌ریزی عملیاتی آغاز می‌شود. از این رو باید مهارت‌های ارائه بازخوردهای مناسب و بهره‌برداری از بازخوردها در خطمشی‌گذاران و مدیران سطوح مختلف سازمان‌های مجری و ارزیابی‌کننده برنامه‌های توسعه تقویت شود.

۲- برای اجرای اثربخش برنامه‌ها باید فعالیت‌های لازم در قالب فرایندها طراحی شده و ساختار متناسب با اهداف برای عملیاتی کردن آن پیش‌بینی شود، اگر فرایندها و ساختارها متناسب با هدف‌های برنامه باشد، می‌تواند هماهنگی لازم بین مجریان و در نتیجه اجرای کار و اثربخش فعالیت‌ها را سبب شوند. وقتی یک برنامه پنج‌ساله نسبت به برنامه قبل تغییر می‌کند، اجرای اثربخش آن نیازمند فرایندها و ساختارهای متناسب با برنامه جدید است. تاکید صرف بر کوچک‌سازی ساختارها یا ساده‌سازی و کم کردن مراحل فرایندها، می‌تواند مانع اجرای اثربخش برنامه‌های توسعه باشد.

۳- اجرای کار و اثربخش برنامه‌های توسعه، نیازمند آموزش و توانمندسازی مدیران و کارکنان سازمان‌های مجری بر اساس هدف‌های برنامه‌های توسعه است، کم‌توجهی به این موضوع موجب شکاف مهارتی منابع انسانی موجود می‌شود. از این رو باید در سیاست‌های کلی و احکام برنامه‌های توسعه موضوع اثربخشی آموزش‌های ضمن خدمت و توانمندسازی منابع انسانی موجود، در راستای هدف‌های برنامه مورد توجه قرار گیرد.

۴- سیاست‌های کلی برنامه‌های توسعه باید برنامه‌ریزی، پایش و ارزیابی را به یکدیگر پیوند دهد. به عبارت دیگر سیاست‌های کلی برنامه باید چارچوب حرکت برنامه‌ریزان را به‌گونه‌ای مشخص کند که همزمان با تدوین برنامه، نظام پایش و ارزیابی آن را مبتنی بر روابط علی و بازخورد مستمر طراحی کنند و برای موفقیت پایدار؛ در حین اجرا و پس از اجرای برنامه اطمینان حاصل کنند که:

• نتایج حاصل (تحقق و عدم تحقق هدف‌ها) ناشی از اقدامات برنامه‌ریزی شده است،

• با بازخورد به‌موقع و مشخص، علل ریشه‌ای تحقق و عدم تحقق هدف‌ها را تحلیل و بر اساس آن اقدام اصلاحی انجام دهند.

۵- در برنامه‌های توسعه یک بخش با عنوان "پایش و بازخورد" جایگزین فصل "نظارت و ارزیابی" شود. در این بخش سازمان برنامه و بودجه مکلف شود در سه ماهه اول اجرای برنامه، داشبورد راهبردی برنامه‌های توسعه را بر اساس سیاست‌های کلی و اهداف برنامه ایجاد نماید. در این داشبورد شاخص‌ها باید در دو سطح عملیاتی و راهبردی تعیین شوند، به‌گونه‌ای که شاخص‌های عملیاتی، خروجی‌ها و شاخص‌های راهبردی، پیامدها^۳ را پایش کنند، خطمشی‌گذاران و مجریان نیز موظف شوند اقدام‌های اصلاحی انجام شده براساس بازخوردها و بهبود حاصل از آن را ثبت نمایند. این داشبورد می‌تواند در دسترس عموم مردم نیز قرار گیرد تا آن‌ها بتوانند میزان پیشرفت برنامه را رصد کنند.

References

1. Andersson A. (2017) Measurement Technology for Process Automation, CRC Press
2. Boustanzar, Jamal, Rahmanseresht, Hossein, Sharifzadeh, Fattah, Taghavifard, Mohamadtaghi (2018), A Dynamic Model for Public Policy Evaluation (As evidence: Development Plans), *Economic Strategy*, 7(25), 5-43. [In Persian]

¹ Sustainable successful

² Outputs

³ Impacts

3. Briguglio LP, Vella M, Moncada S. (2019) Economic growth and the concept of diminishing marginal governance effect, *Journal of Economic Studies*, 46(4), 888-901. DOI:10.1108/JES-04-2018-0146
4. Bubalio, Imrana (2023) Is Good Governance a Necessary Prerequisite for Development?, *Revista de Investigacion*, 1(1), 6-13.
5. Bundi, Pirmin, Trein, Philipp (2022) Evaluation Use and Learning in Public Policy, *Policy Science*, 55, 283-309. DOI:10.1007/s11077-022-09462-6
6. Research Center of Islamic Consultative Assembly (2016) Meta-Analysis of studies of the research center of the islamic consultative assembly, Tehran. [In Persian]
7. Collste D, Pedercini M, Cornell SE. (2017) Policy coherence to achieve the SDGs: using integrated simulation models to assess effective policies, *Sustainability science*, 12(6), 921-31. DOI:10.1007/s11625-017-0457-x
8. Dam Av, Frenken K.(2020) Variety, complexity and economic development, *Research Policy*, 51(8), DOI:10.1016/j.respol.2020.103949
9. Dijkstra G. (2018), Aid and good governance: Examining aggregate unintended effects of aid, *Evaluation and Program Planning*, 68, 225-232. DOI:10.1016/j.evalprogplan.2017.09.004
10. Franco E, Hirama K, Carvalho M. (2018) Applying System Dynamics Approach in Software and Information System Projects: A Mapping Study, *Information and Software Technology*, 93, 58-73. DOI:10.1016/j.infsof.2017.08.013
11. Garcia, Juan Martin (2023) Theory and Practical Exercises of System Dynamics, Spain.
12. Gholipour R, Gholampour Ahangar E. (2010) Public policy making process in Iran. Tehran: Islamic parliament Research center publication. [In Persian]
13. Helliwell J, Huang H, Grover S, Wang S. (2018) Empirical Linkages between Good Governance and National Well-being, *Journal of Comparative Economics*, 46(4), 1332-1336. DOI:10.1016/j.jce.2018.01.004
14. Hennink, Monique, Kaiser, Bonnie N. (2023) Sample Size for Saturation in Qualitative Research: A Systematic Review of Empirical Tests, *Social Science & Medicine*, 292, 1-10. DOI:10.1016/j.socscimed.2021.114523
15. Central Bank of Iran (2019) National Accounts-production accounts and financial account 1375-1395, Tehran: Central Bank publication. [In Persian]
16. Jindra C, Vaz A. (2019) Good governance and multidimensional poverty: A comparative analysis of 71 countries, *Governance*, 32(4), 657-675. DOI:10.1111/gove.12394
17. Karaminasab, Sedigheh, Riahi, Vahid, Afrakhteh, Hassan (2023) Content Analysis of Foreign and Internal Studies of Undevelopment Traps in Rural Areas, *Regional Planning*, 13(49), 17-36. DOI:10.30495/JZPM.2021.27217.3842 [In Persian]
18. Klock C, Weiler F, Dornan M. (2018) Vulnerability, good governance or donor interest? The allocation of aid for climate change adaptation, *World Development*, 104, 65-77. DOI:10.1016/j.worlddev.2017.11.001
19. McQuestin, Dana, Drew, Joseph, Liboshi, Hirokuni (2023) The Temporal Dependence of Public Policy Evaluation, *Local Government Studies*, 49(5), 953-974. DOI:10.1080/03003930.2022.2039128
20. Majuri P, Kumpula A, Vuorisalo T. (2020) Geoenergy permit practices in Finnish municipalities- Challenges with good governance, *Energy Strategy Reviews*, 32, DOI:10.1016/j.esr.2020.100537
21. Mashayekhi A. (2016) System Dynamics, Tehran: Arina publication. [In Persian]
22. Mitchell, S.L., Packard, M.D., Clark, B.B. (2023) Good Governance, Bad Governance: a refinement and application of key governance concepts, *Intl. J. Business Government and Ethics*, 17(4), 471-494. DOI:10.1504/IJBGE.2023.10056180
23. Molanapour, Ramin, Hosseini, Hossein (2021) Theory and Practical Exercises of System Dynamics, Juan Martin Garcia, Tehran: Atinegar. [In Persian]
24. Omri A, Ben Mabrouk N. (2020) Good governance for sustainable development goals: Getting ahead of the pack or falling behind? *Environmental Impact Assessment Review*, 83, 1-10. DOI:10.1016/j.eiar.2020.106388
25. Planning & Budgeting Organization (2019) Performance report of fifth development plan. Tehran: Plan and Budget Organization publication. [In Persian]

26. Pereima Neto, JB., (2020) Economic development and complexity: Introduction to special issue. *Economía*, 21, 121-129. DOI:10.1016/j.econ.2020.05.001
27. Peyghan, Vahid, Yaghoobi, Nourmohamadi, Keikha, Aleme (202۲) Identifying and Prioritization of Good Governance Effective Factors Focused on a Sustainable Development Approach, *Public Management Researches*, 15(55), 93-123. DOI:10.22111/JMR.2022.40358.5640 [In Persian]
28. Poth, Cheryl N. (2023) Mixed Methods Research design, Sage publication: London.
29. Ramezanpor nargesi, Ghasem, Fallah haghghi, Negin, Abdolazadeh, Gholamhossein, Sharifi, Zeinab (2023) Analysis of Spatial Implementation in Iran's Economic Development, *Regional Planning*, 13(51), 1-18. DOI:10.30495/JZPM.2021.28375.3932 [In Persian]
30. Renyaan, Dorteia (2023) Exploring a Whole Understanding of Public Policy Evaluation, *Formosa journal science and technology*, 2(4), 1123-1132. DOI:10.55927/fjst.v2i4.3902
31. Risna sari, Ade (2023) The Impact of Good Governance on the Quality of Public Management Decision Making, *Journal of Contemporary Administration and Management*, 1(2), 39-46. DOI:10.61100/adman.v1i2.21
32. Statistical Center of Iran (2019) Statistical Yearbook 2016-2017. Tehran: Statistical Center publication. [In Persian]
33. UNDP, (2009) Handbook on Planning, Monitoring and Evaluation for Development Result, New York.
34. Vaezi R. , Mohammadi M. (2017) A Model for public policy evaluation in Iran(Study of value added tax policy), *Public Administration Perspective*, 29, 47-72. DOI:20.1001.1.22516069.1397.8.1.2.4 [In Persian]
35. United Nations (2017) High-Impact Model for Results-based Management, Geneva.
36. Wang Q, Li P, Sun Q. (2013) The Sustainable Island Development Evaluation Model and Its Application Based on the Nonstructural Decision Fuzzy Set, *Abstract and Applied Analysis*, (SI14), 1-10. DOI:10.1155/2013/631717
37. Woo C. (2018) Good Governance and Happiness Does Technical Quality of Governance Lead to Happiness Universally in both Rich and Poor Countries?, *Journal of International and Area Studies*, 25(1), 37-56. DOI:10.1108/JBSED-03-2021-0027
38. Zaitul, Zaitul, Ilona, desi, Noviati, Neva (2023) Good Governance in Rural Local Administration, *Administrative science*, 13(19), 1-19. DOI:10.3390/admsci13010019